

Список літератури

1. Донченко Л. В. Пектин: основные свойства, производство и применение / Л. В. Донченко, Г. Г. Фирсов. – М. : ДеЛи, 2007. – 276 с.
2. Дейниченко Г. В. Аналіз процесів концентрування та очищення пектинових екстрактів з рослинної сировини / Г. В. Дейниченко, З. О. Мазняк, В. В. Гузенко // Прогресивні техніка та технології харчових виробництв ресторанного господарства і торгівлі : зб. наук. праць. – Х. : ХДУХТ, 2013. – С. 317–322.
3. Голубев В. Н. Пектин: химия, технология, применение / В. Н. Голубев, Н. П. Шелухина. – М. : РАТНИЭЧ, 1995. – 387 с.
4. Дейниченко Г. В. Ультрафільтраційні процеси та технології раціональної переробки білково-вуглеводної молочної сировини / Г. В. Дейниченко, З. О. Мазняк, І. В. Золотухина. – Х. : Факт, 2008. – 208 с.
5. Дейниченко Г. В. Аналіз упродовження мембранних технологій під час обробки пектинового екстракту / Г. В. Дейниченко, З. О. Мазняк, В. В. Гузенко // Прогресивні техніка та технології харчових виробництв ресторанного господарства і торгівлі : зб. наук. праць. – Х. : ХДУХТ, 2009. – Вип. 1 (9). – С. 165–172.
6. Дейниченко Г. В. Теоретические аспекты обработки пектиновых экстрактов / Г. В. Дейниченко, З. О. Мазняк, В. В. Гузенко // Актуальные вопросы современной науки : Междунар. науч.-практ. конф., 18-20 февраля 2012 г. – Курск : Курский ин-т кооперации, 2012. – С. 248–251.

Отримано 01.11.2013. ХДУХТ, Харків.

© Г.В. Дейниченко, З.О. Мазняк, В.В. Гузенко, О.В. Лихобаба, 2013.

УДК 542.816

Г.В. Дейниченко, д-р техн. наук

З.О. Мазняк, канд. техн. наук

О.В. Гафуров, здобувач

ДОСЛІДЖЕННЯ РОБОЧИХ ПАРАМЕТРІВ НАПІВПРОНИКНИХ УЛЬТРАФІЛЬТРАЦІЙНИХ МЕМБРАН

Наведено результати досліджень впливу основних параметрів процесу ультрафільтрації за дистильованою водою на продуктивність напівпроникних мембран. Надано порівняльний аналіз параметрів процесу ультрафільтрації та визначено робочі характеристики ультрафільтраційних мембран.

Приведены результаты исследований влияния основных параметров процесса ультрафильтрации по дистиллированной воде на производительность полупроницаемых мембран. Представлен сравнительный анализ параметров процесса ультрафильтрации и определены рабочие характеристики ультрафильтрационных мембран.

Shows the results of researches of influence of the basic parameters of the process of ultrafiltration in distilled water on the performance of semi-permeable membranes. Presented comparative analysis of parameters of the ultrafiltration process and defined the operating characteristics of ultrafiltration membranes.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Використання мембранних процесів дозволяє створити вискоєфективні та маловідходні технології переробки розчинів неорганічних та органічних сполук, у тому числі й рідинних харчових продуктів. У деяких випадках задовільне розділення речовин без зміни їх нативних властивостей взагалі неможливе без використання мембранних методів. Це зокрема належить до біологічно-цінних компонентів харчових продуктів, а саме до амінокислот, вітамінів, білків. Тобто використання мембранних процесів (зокрема ультрафільтрації) у харчовій промисловості сприяє покращенню якості та біологічної цінності продуктів, що обробляються [1].

Сьогодні ультрафільтрація (УФ) широко використовується в харчових галузях промисловості під час виробництва молока та молочних продуктів, овочевих і фруктових соків, алкогольних напоїв, для розділення масляних емульсій, концентрування дисперсних систем. УФ також використовують для розділення колоїдів, мікроорганізмів (так звана холодна пастеризація) і макромолекул від розчинника або розчину низькомолекулярних сполук [2; 3].

Основні особливості мембранних процесів, режими їх проведення визначаються характеристиками та властивостями напівпроникних мембран, які використовуються. У зв'язку з цим визначення технічних характеристик сучасних напівпроникних мембран із метою їх подальшого застосування в харчовій промисловості є завданням актуальним та своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Напівпроникні мембрани повинні відповідати наступним загальним вимогам: мати високу здатність до розділення (селективність); високу питому продуктивність (проникність); хімічну стійкість до дії середовища, що розділяється; механічну міцність, достатню для їх збереження під час монтажу, транспортування та зберігання. Крім того, властивості мембрани у процесі експлуатації не повинні суттєво змінюватись [4].

Відомо, що основною робочою характеристикою напівпроникних мембран є продуктивність. При цьому розрізняють початкову продуктивність, тобто продуктивність мембран в початковий період їх експлуатації та дійсну продуктивність, яка характерна для роботи мембран за їх постійної експлуатації. Як правило, дійсна продуктивність має менші абсолютні значення, що є

наслідком зменшення пористості напівпроникних мембран як унаслідок фізичної усадки, так і в результаті закупорки пор мембран частинками рідких високомолекулярних полімерних сполук [5].

Мета та завдання статті. Метою статті є дослідження продуктивності напівпроникних мембран від робочих параметрів процесу ультрафільтрації із визначенням їх робочих характеристик для подальшого використання при концентруванні білково-вуглеводної молочної сировини.

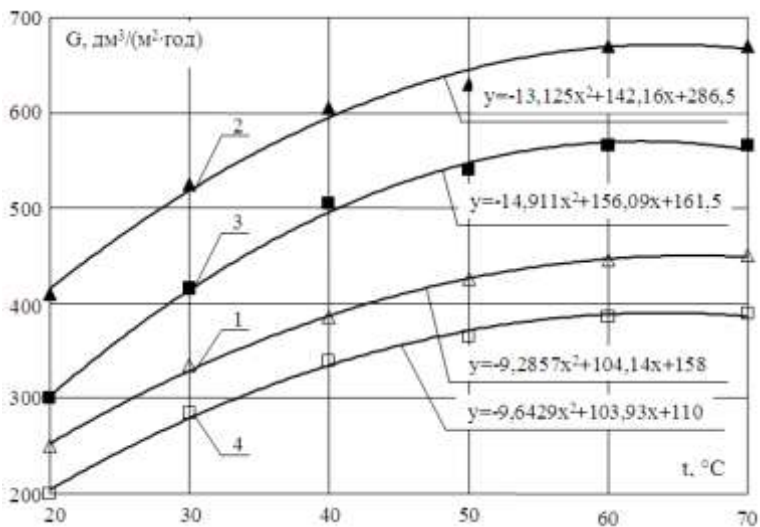
Виклад основного матеріалу дослідження. На ефективність експлуатації ультрафільтраційних мембран у разі розділення рідких високомолекулярних полідисперсних систем впливають такі чинники, як тривалість експлуатації, температура і рН системи, що розділяється, тиск ультрафільтрації. Таким чином, було поставлено завдання дослідити раціональні параметри експлуатації УФ-мембран типу ПАН, що дозволить визначити або підтвердити існуючі технічні характеристики цієї групи УФ-мембран.

Нами досліджувалися нові ультрафільтраційні мембрани типу ПАН: ПАН-50 і ПАН-100. Мембрани типу ПАН є ультрафільтраційними мембранами другого покоління, вони виготовляються на основі сополімерів акрилометрила та належать до помірно гідрофільних мембран. В якості контрольних мембран були обрані УФ-мембрани другого покоління типу ГР: ГР61ПП та ГР81ПП, які виготовлені з полімерного матеріалу полісульфону [1]. Дослідження проводили за дистильованою водою за різних значень температури, тиску ультрафільтрації та показника рН. За результатами досліджень отримано наведені нижче залежності.

На рисунку 1 наведено залежність дійсної продуктивності мембран, що досліджувались у порівнянні з контрольними зразками від температури процесу ультрафільтрації за тиску фільтрації 0,25 МПа. З даних рисунка видно, що встановлена тенденція зміни продуктивності мембран від температури зберігається, при цьому залежність носить симбатний характер. Таке збільшення продуктивності мембран типу ПАН в порівнянні з контрольними мембранами свідчить про те, що полімерна структура цих мембран є функціонально подібною, а матеріали, з яких виготовлені обидва типи мембран, мають високу термічну стійкість.

Узагальнюючи вищенаведені результати досліджень, можна зробити висновок, що граничною температурою експлуатації УФ-мембран типу ПАН є температура 70° С, перевищення якої призводить до незворотних змін мікропористого фільтруючого шару і макропористої підкладки мембрани, тобто до явища «відпалу» мембран. Проте враховуючи, що з досягненням температури 50...60° С

істотного зростання продуктивності УФ-мембран не відбувається, а деякі фракції білків молока починають коагулювати вже при температурі 55...60° С, найбільш раціональною температурою УФ-концентрування білково-вуглеводної молочної сировини слід вважати температуру 40...50° С.

Рисунок 1 – Залежність продуктивності УФ-мембран від температури фільтрації (рідина, що фільтрується – дистильована вода; тиск фільтрації – 0,25 МПа): 1 – ПАН-50, 2 – ПАН-100; 3 – ГР 61 ПП; 4 – ГР 81 ПП

На наступному етапі досліджували вплив робочого тиску фільтрації на продуктивність ультрафільтраційних мембран типу ПАН (рідина, що фільтрується – дистильована вода). Одержана залежність продуктивності УФ-мембран від тиску фільтрації наведена на рисунку 2.

Оскільки рідкі високомолекулярні полідисперсні системи, що розділяються, можуть мати різні значення реакції середовища, визначали вплив рН середовища на продуктивність напівпроникних УФ-мембран типу ПАН. Відомо, що полімерні мембрани другого покоління можуть контактувати з рідкими середовищами в широкому діапазоні значень рН. Проте, для кожного типу мембран існують свої граничні показники рН, за яких відбувається хімічна деструкція їх селективного шару. Оскільки вплив рН середовища на властивості УФ-мембран типу ПАН вивчено не було, нами були проведені відповідні дослідження.

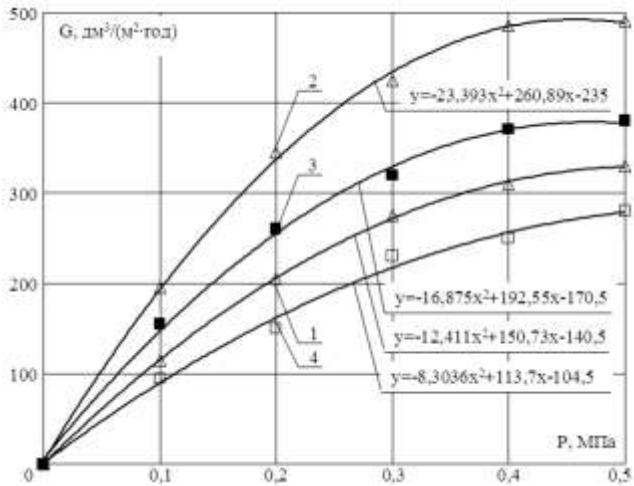

Рисунок 2 – Залежність продуктивності УФ-мембран від тиску фільтрації (рідина, що фільтрується – дистильована вода; температура фільтрації – 20° С): 1 – ПАН-50, 2 – ПАН-100; 3 – ГР 61 ПП; 4 – ГР 81 ПП

Результати досліджень у вигляді залежності продуктивності УФ-мембран від значень рН наведено на рисунку 3.

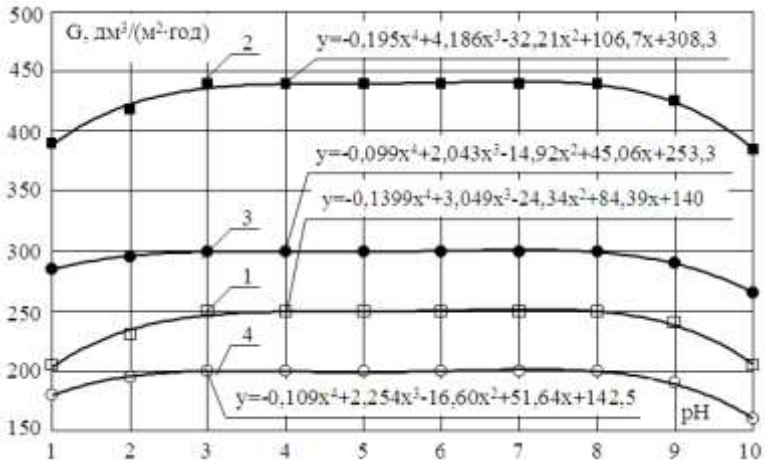

Рисунок 3 – Залежність продуктивності УФ-мембран від рН рідини, що піддається фільтрації (тиск фільтрації – 0,25 МПа; температура – 20° С): 1 – ПАН-50, 2 – ПАН-100; 3 – ГР 61 ПП; 4 – ГР 81 ПП

Як для досліджуваних, так і для контрольних мембран значення продуктивності в установленому робочому діапазоні рН залишаються постійними, а з підвищенням тиску фільтрації збільшуються тільки їх абсолютні величини. При цьому контрольні мембрани мають дещо більший діапазон робочих значень рН - від 2,0 до 9,0.

З отриманих даних впливу рН на продуктивність УФ-мембран типу ПАН можна зробити наступні висновки. По-перше, ці мембрани можна рекомендувати для обробки білково-вуглеводної молочної сировини, оскільки рН знежиреного молока, скотин і молочної сироватки перебувають у межах робочого діапазону рН для цього типу мембран. По-друге, отримані дані дозволяють обґрунтувати вибір миючих і регенеруючих засобів у разі експлуатації УФ-мембран типу ПАН.

На підставі комплексних досліджень із визначення робочих параметрів процесу ультрафільтрації, їх аналізу та статистичної обробки були визначені технічні характеристики напівпроникних ультрафільтраційних мембран типу ПАН, які наведено в таблиці.

Таблиця – Технічні характеристики напівпроникних ультрафільтраційних мембран типу ПАН

Тип УФ-мембрани	Продуктивність, дм ³ /(м ² ·год)	Кислотність контактного середовища, рН	Робоча температура, °С	Тиск фільтрації, МПа
ПАН-50	240...260	3,0...9,0	10...70	0,1...0,5
ПАН-100	410...520	3,0...9,0	10...70	0,1...0,5

*при t=20° С і P=0,25МПа

Висновки. Таким чином, на підставі результатів досліджень були отримані відомості про характеристики та властивості УФ-мембран типу ПАН. Встановлено, що найбільш раціональними режимами експлуатації УФ-мембран є: тиск фільтрації – 0,2...0,4 МПа; температура системи, що розділяється – 40...50° С; використання миючих і регенеруючих засобів для обробки мембран із значенням рН 3,0...9,0. Визначені вище режими експлуатації УФ-мембран можуть бути застосовані для подальшого УФ-концентрування білково-вуглеводної молочної сировини.

Отримані результати можуть бути використані при дослідженні інших параметрів процесу ультрафільтрації рідких високомолекулярних полідисперсних систем, що дозволить запровадити одержані результати у виробництво харчових продуктів на об'єктах із обробки молочної сировини харчової промисловості України.

Список літератури

1. Дейниченко Г. В. Ультрафільтраційні процеси та технології раціональної переробки білково-вуглеводної молочної сировини / Г. В. Дейниченко, З. О. Мазняк, І. В. Золотухіна. – Х. : Факт, 2008. – 208 с.
2. Фетисов Е. А. Мембранные и молекулярно-ситовые методы переработки молока / Е. А. Фетисов, А. П. Чагаровский. – М. : Агропромиздат, 1991. – 272 с.
3. Брик М. Т. Питна вода і мембранні технології / М. Т. Брик / Наукові записки. – К., 2000. – Т. 18. – С. 4–24.
4. Дейниченко Г. В. Дослідження фізико-хімічних властивостей ультрафільтраційних мембран типу ПАН / Г. В. Дейниченко, З. О. Мазняк, О. В. Гафуров // Прогресивні техніка та технології харчових виробництв ресторанного господарства і торгівлі : зб. наук. праць. – Х. : ХДУХТ, 2009. – Вип. 2 (10). – С. 163–168.
5. Дейниченко Г. В. Исследования начальной и действительной производительности УФ-мембран / Г. В. Дейниченко, З. О. Мазняк, О. В. Гафуров // Прогресивна техніка та технології харчових виробництв, ресторанного та готельного господарства і торгівлі. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг : Міжнар. наук.-практ. конф., 18 жовтня 2012 р. – Х. : ХДУХТ, 2012. – Ч. 1. – С. 327–328.
6. Ультрафильтрационные характеристики мембран на основе конденсационных структур диацетат целлюлозы / Н. Н. Липатов [и др.] // Коллоидный журнал. – 1987. – № 4. – С. 818–821.

Отримано 01.11.2013. ХДУХТ, Харків.

© Г.В. Дейниченко, З.О. Мазняк, О. В. Гафуров, 2013.

УДК 664.8.047

Г.В. Дейниченко, д-р техн. наук (*ХДУХТ, Харків*)

Ю.В. Карнаушенко, канд. техн. наук (*КДМТУ, Керч*)

СУШІННЯ ГІДРОБІОНТІВ У ПСЕВДОЗРІДЖЕНОМУ ШАРІ

Висвітлено питання щодо існуючих технологій обробки харчових продуктів із гідробіонтів шляхом сушіння у псевдозрідженому шарі. Гідробіонти, зокрема кальмар, рибний фарш, м'ясо крилю та м'ясо мідії, розглядаються як високоякісна сировина щодо виробництва сушеного продукту у вигляді круп, гранул, чіпсів та порошків. Проаналізовано дослідження способів сушіння гідробіонтів у псевдозрідженому шарі.

Освещен вопрос существующих технологий обработки пищевых продуктов из гидробионтов путем сушки в псевдооживленном слое.

Гидробионты, в частности кальмар, рыбный фарш, мясо криля и мясо мидии,